

De witten maken de zwarten zwart

Fieldmanager forum: Hoe functioneel is de huidige discussie over rubber infill?

In Nederland zijn er einde 2005 zo'n driehonderd kunstgrasvoetbalvelden en dit jaar komen er naar verwachting ongeveer tachtig velden bij. Bijna al deze velden zijn van de zogenaamde derde generatie. De velden kenmerken zich met de rubber infill in zowel de toplaag als de sporttechnische laag. Het rubber in de sporttechnische laag zorgt voor demping. Het rubber in de toplaag heeft het doel om verbranding en schaafplekken, als gevolg van slidings, te voorkomen of minimaal te verminderen. Het rubber zorgt ook voor grip op het veld. Er is overigens sprake van een verschuiving in de hoeveelheid rubber in de verschillende lagen. In de sporttechnische laag wordt steeds minder rubber gebruikt. Er wordt dan wel meer rubber gebruikt worden in de toplaag. Sporttechnische lagen van kunstgrastennisbanen bestaan ook alleen uit lava (ballen stuiteren dan beter), die van korfbal en hockey bestaan bijna altijd uit een combinatie van lava en rubber. Bij de aanleg van derde generatie velden wordt in de meeste gevallen SBR rubber gebruikt, ofwel rubbergranulaat, dat ontstaat door het vermalen van auto- of vrachtwagenbanden. Al jaren zijn er berichten in de pers dat SBR rubber een zeker risico met zich meedraagt. Er zijn verschillende onderzoeken naar zowel de risico's voor de sporter ten gevolge van uitdamping en huidcontact als naar de gevaren voor het milieu ten gevolge van uitloging naar de grondwaterspiegel. Landen als Noorwegen en Italië hebben beperkingen ingevoerd ten aanzien van het gebruik van rubber infill. De Italiaanse voetbalbond (LND) schrijft voor dat SBR wel mag worden gebruikt, maar dat het moet worden gecoat. In Noorwegen ligt een voorstel om het gebruik van rubber infill te beperken. Dit voorjaar heeft de sportveldenindustrie onder voorzitterschap van Intron een rapport gepresenteerd waarin verschillende internationale onderzoeken en een deel eigen onderzoek zijn samengevat. Dit rapport concludeert dat er weinig redenen zijn om aan te nemen dat er aan het gebruik van SBR rubber geweldige risico's kleven. De uitloging van zink ligt wel aanmerkelijk boven de grenswaarde. Daarnaast heeft de onderzoekscommissie voorstellen gedaan voor verder onderzoek, dat op dit moment wordt uitgevoerd. Bij het onderzoek wordt gekeken naar de risico's van SBR rubber voor mens en milieu. Het tweede rapport wordt binnen enkele maanden verwacht. Volgens commissievoorzitter Henk Damen zou de eindrapportage 100% duidelijkheid moeten geven over de gevaren van het rubber. Andere bronnen binnen de commissie betwijfelen deze voorspelling.

Naar aanleiding van de onderzoeken en de consternatie in de media vond FIELDMANAGER het belangrijk om een aantal geledingen in de markt aan het woord te laten. Dit gebeurde tijdens een forumdiscussie die werd gehouden op 24 augustus 2006. Guest-of-honor hierbij was VVD Tweede Kamerlid Ed van der Sande.

Auteur: Hein van Iersel

Seth van der Wielen:
"Voetballen op kunstgras is veilig, maar misschien niet helemaal"

Politiek

Niet alleen in de branche is er een storm opgestoken over het thema. Ook in de landelijke politiek is rubber-infill een veelbesproken thema. Ed van der Sande, Tweede Kamerlid van de VVD, heeft over het thema bij twee gelegenheden al kamervragen gesteld over de mogelijke risico's

Ton Sterk, hoofd exploitatie van 's-Hertogenbosch, onderschrijft deze visie: "De verschillende partijen komen bij ons langs en maken elkaar dan behoorlijk zwart. Het EPDM rubber maakt het zwarte rubber zwart. Dat draagt niet bij tot een uitgebalanceerde besluitvorming."

antwoord op geven. Er moet een kader gesteld worden zodat de markt verder kan."

van der Sande: "Een kritische vraag van mij als kamervertegenwoordiger aan jullie. Als jullie morgen de keuze moet maken voor SBR of EPDM. Wat kies je dan? Zeker als ik zie dat zelfs

Martin Heemskerk:
"Ook aan natuurgras kleven risico's"

van rubber infill. De eerste keer in het voorjaar van 2005 en onlangs stelde hij nogmaals kritische kamervragen. Van de Sande heeft een duidelijke mening over de consternatie die nu in de sportveldenbranche is opgestoken: "Ik ben onder de indruk van de manier waarop de branche haar eigen zaken regelt door het instellen van een commissie, maar ik zie ook dat de branche vechtend over straat rolt om de eigen commerciële belangen te beschermen. De branche bewijst daarmee slechte dienst." Ook

Knol van Grontmij is het niet eens met Ton Sterk en VVD'er van der Sande. Knol: "Het enige wat de commissie doet is bestaande onderzoeksresultaten een referentiekader geven. De bestaande onderzoeksresultaten moeten in een goed kader gezet worden, zodat de betrokken gemeenten hier hun besluitvorming op af kunnen stemmen." Mirjam Rosman van Ten Cate Thiolon geeft Knol hierin gelijk. Rosman: "SBR rubber heeft risico's, ook al zijn deze zeer gering. Het vervolgonderzoek van Intron kan daar een

in een land als Italië stelling genomen wordt tegen gerecycled rubber." De mening van Van der Weerd, vertegenwoordiger van Plantum, brancheorganisatie van de Nederlandse zaadtelers, is niet echt verrassend te noemen. In zijn visie worden de gevaren van rubber infill zwaar onderschat. Hij kent zelf praktijkvoorbeelden bij Schalke '04 waar rubber infill werd beproeft als een component om een lichtere toplaag in natuurgras te creëren. In de proeven met een hogere rubberfractie trad na verloop van tijd

Jochem Knol:
"Bestaande onderzoeksresultaten een referentiekader geven"

*Ed van der Sande:
"De branche rolt vechtend over straat"*

afsterven van het gras op. Van der Weerd voegt daar meteen aan toe dat dit incident niet wetenschappelijk is onderzocht, maar hij zou zijn eigen zoon of dochter niet op kunstgras laten spelen. Veel deelnemers vinden het, als echte vakmensen zijnde, moeilijk om op deze emotioneel geladen uitspraak direct te reageren. Bart Mies, fieldmanager van de gemeente 's-Hertogenbosch, wil graag de vinger leggen op de economische gevolgen op lange termijn: "EPDM is misschien nu wat duurder, maar wie zegt mij wat ik op termijn moet betalen om een versleten veld af te voeren. Mogelijk is dat bedrag wel veel hoger." Ook Rosman ziet dat er vele besluiten op dit gebied wordt gekeken naar de kosten op korte

termijn. Rosman: "Wij zien dat heel goed bij de Cruyff Courts. Deze zijn standaard voorzien van 'schoon' rubber. Toch stellen veel gemeenten de vraag of dit niet goedkoper kan door het gebruik van SBR rubber." Volgens Rosman komt dat niet ter sprake omdat de Cruyff Foundation geen concessies doet in het concept.

Ook Seth van der Wielen van Adviesbureau De Meent ziet op dit moment vooral de risico's op termijn en PR-problemen. Van der Wielen: "Hoe vertel je aan de ouders van voetballende kinderen dat het veilig is, maar misschien niet helemaal?"

van der Sande: "Sport is politiek gezien een zeer aibaar onderwerp." In de visie van het Tweede

Kamerlid, en met hem een aantal andere forumdeelnemers, betekent deze constatering dat de maatschappij de risico's die samenhangen met sport anders inschat dan de risico's rondom bijvoorbeeld verkeer.

Fout antwoord

Kamerlid van der Sande heeft, als eerdergenoemd, bij twee gelegenheden vragen gesteld aan van Geel. Naar wat later bleek waren de antwoorden op de eerste vraag niet correct. Van Geel was ook zo sportief om dit toe te geven. De antwoorden op de tweede vraag zijn gebaseerd op een onderzoek dat is uitgevoerd door het RIVM (Rijksinstituut voor

Wim Glaap:
"Afkeuring bij een gehalte dat zes keer hoger ligt dan de grenswaarde vind ik merkwaardig"

Volksgezondheid en Milieu) van juli 2006. van der Sande: "Ook deze antwoorden geven mij geen goed gevoel. Van Geel zegt dat de risico's van kunstgras verwaarloosbaar zijn en vervolgens geeft hij meteen opdracht tot verder onderzoek. Dat stelt mij niet gerust." van der Sande zou er daarom ook voor pleiten om het gebruik van SBR rubber te verbieden tot alle lopende onderzoeken zijn afgerond.

gevaar van SBR rubber vooral in het kader van fijn stof wordt bekeken is hij niet bang. In Noorwegen wordt veel in overdekte hallen gespeeld. In die omstandigheden is fijn stof een veel groter probleem dan in de open lucht. Rosman van Ten Cate Thiolon: "In hallen is fijn stof altijd een probleem. Dat geldt voor SBR én EPDM rubber." Glaap: "Wat bijzonder blijft is dat de Duitse DIN norm die wordt gebruikt voor de

woordiger van de natuurgraslobby, benadrukken dat er bij het onderhoud van kunstgras ook allerlei andere middelen gebruikt worden met risico's voor mens en milieu. Enkele voorbeelden van deze middelen zijn waterstofperoxide, bestrijdingsmiddelen en weekmakers in de vezels. Volgens van der Weerd zijn de lange termijn effecten van deze middelen onvoldoende bekend. Volgens Martin Heemskerk van ASC

Hein van Iersel:
"De sportveldindustrie bewijst een slechte dienst door huidige discussie?"

Breder risico

Huidig onderzoek richt zich primair op de milieu- en gezondheidsrisico's. Wim Glaap van Procensus neigt ertoe om de focus van deze onderzoeken te verbreden. Hij vermoedt dat het slechts een kwestie van tijd is voordat ook de waterschappen interesse in het thema ontwikkelen. Voor ontwikkelingen, zoals in Noorwegen, waarbij het

keuring van rubbergranulaat een grenswaarde aan uitlogen van zink van 3 mg/l stelt. Maar een partij rubber wordt pas afgekeurd als het gehalte zes keer hoger ligt dan de grenswaarde." Knol vindt dit onzin: "Normen zeggen op zichzelf weinig. Het gaat om de interpretatie die erachter ligt en de risicoanalyse die je er op loslaat." Van der Weerd wil, in de rol van vertegen-

Heemskerk is dat een foute vergelijking: "Ook bij gewoon natuurgras worden bestrijdingsmiddelen gebruikt. Op dat gras wordt ook gespeeld en niemand heeft daar problemen mee."

Kosten

SBR rubber is goedkoper dan EPDM rubber. De vraag is of dit een probleem is. Glaap maakt bij

Ton Sterk:
"Kunstgras wordt gedreven door ruimtelijk ordening"

Mirjam Rosman:
"SBR rubber heeft een zeker risico, ook al is het klein"

deze vraag meteen een kanttekening: "SBR rubber is goedkoper door een Europese subsidiëring van 20 cent per kilo." In feite dus een vorm van oneerlijke concurrentie. Logisch is deze vorm van subsidie overigens wel. In Europa komen namelijk jaarlijks vele honderden tonnen oude autobanden op de markt en daar moet een oplossing voor gevonden worden. Ton Sterk zit niet zo met de meerprijs. Hij heeft geen probleem met een duurder veld. Als dat veld dan ook maar intensief gebruikt kan

weggehaald van de sportvelden. De mening van Sterk wordt breed gedragen. Ook Van Kleijnenbreugel, Fieldmanager bij de gemeente Tilburg, ziet de positieve kanten van een open-deur politiek op sportparken. "Het leidt tevens tot een verhoogde sociale controle. De overlastproblemen in Tilburg op een kunstgrasvelden blijven zeer beperkt", aldus Van Kleijnenbreugel. Sterk: "Tegenwoordig zie je ook dat mensen in de zomer voetbalkampen willen organiseren. Dat is juist de tijd dat de natuurgras ligt bij te komen.

voorkeur in het centrum van een dorp of stad. Daar is grond duur en schaars. Je bent dan verplicht om een toevlucht te nemen tot kunstgras." Tilburg heeft nu negen kunstgrasvelden, een tiende veld wordt nu aangelegd. Van Kleijnenbreugel verwacht niet dat dit aantal veel groter zal worden dan vijftien. Ook VVD'er van der Sande is enthousiast over het opengooien van de poorten van de sportparken. De politiek zou hier wat hem betreft veel meer op moeten koersen. Zelfs Van der Weerd

Lex van der Weerd:
"Een eerlijke discussie over kunstgras"

worden. Om dit te realiseren is het nodig dat sportverenigingen en gemeentelijke overheden goed met elkaar samenwerken. Zo zou een veld van de vroege ochtend tot de late avond in gebruik kunnen zijn. De hekken moeten worden

Voor dergelijke voetbalkampen is kunstgras dus een must." Verder ziet Sterk kunstgras voor-namelijk als iets dat door ruimtelijke ordening wordt gedreven. Van Kleijnenbreugel vult aan: "We willen dat onze kinderen veel sporten, bij

ziet op dit gebied ook wel de voordelen van kunstgras in. Van der: "Ik ben niet altijd en overal tegen kunstgras. Wij zijn alleen voor een eerlijke discussie."

Sjef Van Kleijnenbreugel:
"Sportparken open gooien"

Bart Mies:
"Lange termijn kosten in de gaten houden"

Toetsingskader

Rubber infill is een materiaal dat feitelijk buiten ieder wetgevingskader valt. Het zou handig zijn het bouwstoffenbesluit op rubber toe te passen, maar deze geldt alleen voor steenachtige materialen. Voor rubber in de infill en de sporttechnische laag ontbreekt een toetsingskader. Knol: "We zitten met rubber in een grijs gebied." Uit de contacten met Intron blijkt dat de commissie een antwoord gaat formuleren dat aan iedere discussie een einde zal maken. Als forumleider gooi ik de stelling in de groep dat dit de eerste keer zou zijn dat een onderzoek meer antwoorden oplevert dan vragen. Rosman van Ten Cate vindt dit geen faire vergelijking. Zij denkt dat alle discussie kan verstommen na publicatie van het eindrapport. Van der Weerd gelooft daar niet in. Hij vraagt zich hardop af: "Zijn de normen niet veel te laag?" De werkelijke gevaren van kunstgras worden gebagatelliseerd. Onze velden moet zuurstof uitwasemen en geen PAK's.

Deelnemers aan het Rubber-infill Forum:

- Ed van der Sande, Lid Tweede Kamer VVD
- Lex van der Weerd, Plantum
- Jochem Knol, Grontmij
- Wim Glaap, ProCensus
- Ton Sterk, Hoofd beheer sportaccommodaties 's-Hertogenbosch
- Bart Mies, Fieldmanager 's-Hertogenbosch
- Sjf Van Kleijnenbreugel, Fieldmanager Tilburg
- Mirjam Rosman, Ten Cate Thiolon
- Seth van der Wielen, Adviesbureau de Meent
- Martin Heemskerk, ASC Heemskerk
- Hein van Iersel, Hoofdredacteur FIELDMANAGER

Omdat we als vakblad graag een zo breed mogelijk beeld van de problematiek willen geven, hebben we ook de voorzitter van de commissie rubber infill, Henk Damen uitgenodigd om bij het forum aanwezig te zijn. Hij gaf er de voorkeur aan te wachten met een reactie nadat het eindrapport van de commissie gepresenteerd is.

Rubber infill in Arnhem

In Arnhem heeft de Hulpverlening Gelderland Midden (HGM) een eigen onderzoek gedaan naar de schadelijkheid van Styreen-Butadieen-Rubbergranulaat, ofwel SBR. Volgens fieldmanager Carlo van der Kraan heeft de Arnhemse politiek daarvoor gekozen om extra veiligheid in te bouwen. Van der Kraan: "Wij moeten dit najaar een aantal velden instrooien en wilden een beter gefundeerde keuze maken tussen EPDM en SBR. Het onderzoek dat de HGM heeft uitgevoerd was relatief klein en bestaat uit een onderzoek naar het voorkomen van PAK's, nitrosamines, zware metalen en vluchtige aromatische koolwaterstoffen in de lucht boven een veld. HGM is, in samenspraak met Arnhem, ervan uitgegaan dat de risico's van aanraking met SBR rubber te verwaarlozen zijn." De HGM heeft naar aanleiding van de resultaten een risicoanalyse opgesteld. Uit het onderzoek blijkt een verhoogde concentratie nitrosamines aanwezig te zijn. Deze concentratie leidt -aldus het officiële persbericht- bij langdurige blootstelling tot een verhoging van het maximaal toelaatbaar risico op kanker. Het gaat om een specifieke nitrosamine: N-nitrosodiethylamine (NDEA). Deze resultaten zijn aanleiding om de overige voetbalkunstgrasvelden van de gemeente Arnhem nader te onderzoeken. In metingen door andere instituten is, voor zover de onderzoekers bekend is, geen onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van nitrosamines. Het is bekend dat nitrosamines in banden voorkomen, omdat deze gebruikt worden als procesversneller. Mede omdat nitrosamines nog niet eerder in SBR-rubber waren gevonden was er ook geen norm voor vastgesteld. Deze norm is naar aanleiding van het Arnhemse onderzoek vastgesteld in samenspraak met de HGM en de RIVM. Het RIVM heeft inmiddels monsters genomen van het rubbergranulaat op alle Arnhemse kunstgrasvoetbalvelden en onderzoekt deze op aanwezigheid van schadelijke stoffen. De resultaten van het onderzoek van HGM en RIVM worden rond november 2006 verwacht. Hangende verder onderzoek zal in Arnhem geen SBR worden gebruikt. Er zijn aldus de onderzoekers geen redenen om de bestaande velden niet te gebruiken. De onderzoeksresultaten zijn al besproken met de Commissie Rubber Infill. Van der Kraan: "We hebben overigens ook besloten om ook het EPDM rubber te onderzoeken."